

Šiame numeryje:

- Puoselėkime grožinį skaitymą.
- Halley kometos dienoraštis.
- Partizaninio karo (1944 — 1953 m.) keturiasdešimtmečiui (2).
- Česlovas Grincevičius pasakoja.
- Naujos knygos.
- Editos Nazaraitės eilėraščiai.
- „Iš Lagano į Londoną — per Lietuvą“
- Lietuvių meno paroda Indianoje.
- Chicagos teatruose.

Kertinė Parasė

Puoselėkime grožinį skaitymą

Pasitaiko, ir neretai, kai scenoje prie pulto atsistojęs prelegentas neaiškiai skaito savo kalbos tekstą. O kitas net užsikerta prie sunkesnių žodžių, sumaišo sakinius... O ką kalbėti apie kirčiavimą.

Todėl ir atėjo į galvą mintis: ar nereikėtų mums įvesti vertingą tradiciją — metinį skaitymo konkursą. Kasmet skiriamie įvairias premijas už kultūrinę, literatūrinę, visuomeninę veiklą. Tuo, suprantama, palaikome tautos dvasinį gyvenimą, skatiname žmones nenuleisti rankų. Manychiau, kad ir grožinis skaitymas mūsuose atgytų, jeigu geriausiems skaitytojams būtų skiriami prizai.

Kiekvienoje bendruomenės apylinkėje reikėtų rengti skaitymo varžybas. Kvietiti į jas ne tik liuanistiką besimokantį jaunimą, bet ir vyresnius. Kaip tik dažnas iš tų senjorų šiandien nesugeba balsiai su reikiamu ritmu perskaityti paprasto liuanistinio teksto. O varžybose jie galėtų parodyti, kad mano prielaida netiksli, kad raiškiam skaitymui jie irgi turi pakankamai gabumų.

Kokio formato turėtų būti skaitymo varžybos? Kuo paprastesnės. Mažiausiai prieš kelis mėnesius būtų paskelbta tokių varžybų data — šeštadienio vakaras ar sekmadienio popietė, po pamaldų.

Kad dalyvių arba kandidatų prizams (pirmai, antrai, trečiai vietai) nestigtų, būtina nesismulkinėti su premijų doleriniu dydžiu. Juk daug kam rūpės laimėti tris šimtus, du ar šimtą dolerių.

Skaitymo laikas turėtų neužsitenėti ilgiau kaip penkias minutes. Pridėjus plovimo, atėjimo ir išėjimo laiką, vienam dalyviui tektų apie aštuonias minutes. Per pusantros valandos galėtų pasirodyti maždaug dešimt ar net dvylika skaitytų.

O kaip su įvertinimo komisija? Čia jau kebliau. Galima būtų vertinimo balsus sutelkti iš dviejų šaltinių: kelių žinovų (jei tokių būtų) ir pačios publikos. Publikai reikėtų išdalyti

lapelius su varžovų pavardėmis. Paprašyti, kad programos pabaigoje klausytojai iš viso sąrašo atrinktų tris pavardes ir pažymėtų šalia: pirma, antra ar trečia vieta. Užtektų ir vienos pavardės, jei likusių skaitymas atrodytų neimponuojantis.

Ši procedūra užtruktų kokias penkiolika minučių. Po to, būtų skelbiami laimėtojai ir įteikiami prizai bei piniginės dovanos.

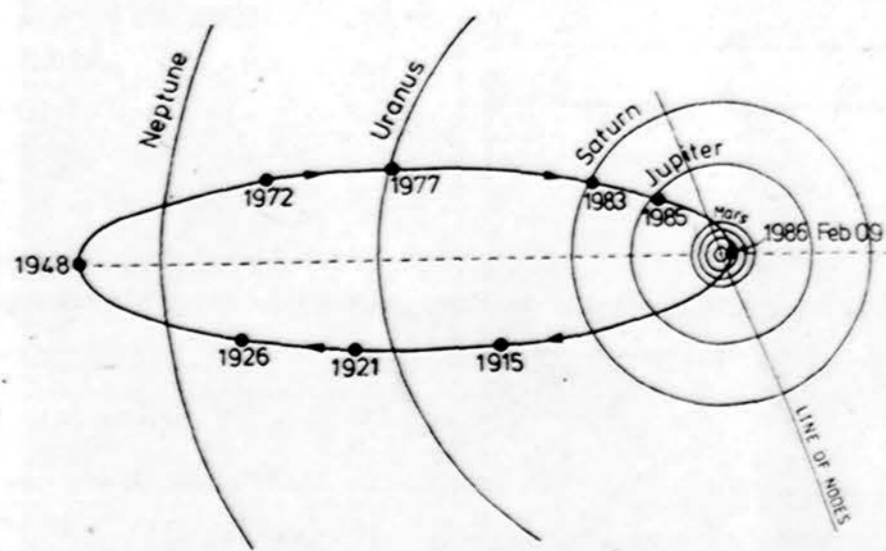
Žvelgiant dar toliau, galima būtų surengti ir visuotinį visų apylinkių laimėtojų dailiojo skaitymo festivalį Chicagoje ar kitame Amerikos mieste. Čia jau įteikti JAV Lietuvių bendruomenės Kultūros tarybos prizai.

Be abejo, nauda iš to didelė. Daug kas pabandytų balsiai skaityti liuanistiką poeziją ir grožinę prozą, tam konkursui slaptai besiruošdami. O varžybų metu klausytojai įsitikintų, kad liuanistikos kalbos skambėjimas iš scenos, raiškiai tariant žodžius, pabrėžiant minties ir jausmo niuansus, yra menas, toks retas išsivijęs renginiuose. Per retas.

Kasdien vis labiau tolstame nuo savo kalbos. Su viltimi žiūrime į liuanistikas mokyklas. Bet nieko nedarome, kad mūsų pačių kalbos nuovoka būtų gyva ir skaidri.

Tad puoselėkime grožinį skaitymą.

Pr. V.

Halley kometos orbitos vaizdas.

Halley kometos dienoraštis

ALEKSANDRAS RADZIUS

Būtų jau pats laikas ruošti sutikti padangių viešnią — Halley kometa. Tai garsiausia ir daugiausia stebėta iš visų žinomų kometų. Dr. Robert Richardson, Griffith observatorijos direktoriaus padėjėjas, 1961 m. vasario mėn. *Los Angeles Examiner* žurnale užklauso: Ar matėte Halley kometa? Tikėjosi gal kokio tuzino teigiamų atsakymų, o sulaukė apie 400. Po keleto metų kometa mačiusių skaičius paaugo iki tūkstančio. Ir daugelis iš jų tikisi vėl ją pamatyti šių metų pabaigoje ar ateinančių pradžioje. Tikimės ir mes, kuriems gimtadienio chronologija neleido stebėti 1910 m. pasirodymo. Tad verta žvilgtelti į Halley kometos kelionę, jos taką tarp žvaigždžių, josios nuotykius, artėjant į saulę ir praskrendant pro žemę. Pateiksime čia jos kelionės kroniką, kometos „dienoraštį“, nes Halley pasirodymas yra epochinis reiškinys.

1948 metai. Afelis. Tai orbitos taškas, labiausiai nutolęs nuo saulės. Atstumas nuo saulės kiek didesnis, negu 5 ir ketvirtadalis milijono kilometrų, t.y. gerokai toliau, negu Neptūno orbita. Be to, kometa beveik 1,5 milijono km žemiau ekliptikos plokštumos (ekliptika yra takas, kuriuo saulės metų eigoje keliauja tarp žvaigždžių; ekliptikos plokštuma sutampa su žemės orbitos plokštuma). Jos greitis gana mažas, vos 0,91 km per sekundę. Bet išvertus į žemiskuosius greičius, gausime ne taip jau mažus skaičius: 3276 km arba truputį daugiau, kaip 2000 mylių per valandą. Perihelyje, arčiausiam nuo saulės taške, kaip vėliau matysime, kometos greitis bus apie 60 kartų didesnis. Praslinkus afelij, kometa pradeda palengva artėti į saulę.

1977 metai. Kometa pasiekia Urano orbitos atstumą, arba 2,8 milijonų km nuo saulės. Ketveriometam praslinkus nuo Urano orbitos praėjimo, pasibaigė kometos nuobodžioji kelionės dalis. Žinių apie ją ima gausėti.

1981 m. gruodžio 18 d. Pirmas bandymas surasti Halley kometa. Kalifornijos technologijos instituto astronomų grupė ieškojo kometos 200 colių teleskopu, bet nepasisekė jos pastebėti, nors buvo naudojamas elektroninis šviesos stiprinimo prietaisas. Iš to buvo padaryta išvada, kad kometa tuo metu turėjusi būti silpnesnė, negu 25 ryškumo ir kad jos skersmuo esąs mažesnis, negu 3 kilometrai. Tą patį gruodžio mėnesį dar du ieškojimai buvo vykdomi, vienas Havajose prancūzų stebėtojų su 3,6 metrų teleskopu ir kitas Kitt Peak observatorijoje, Arizonoje. Rezultatai neigiami. Kometa tuo metu buvo dar nepastebima. Nežiūrint to, ieškojimas buvo toliau tęsiamas JAV-se ir Australijoje.

1982 m. spalio 16 d. Kometos suradimas. Pagaliau G.E. Danielson ir David C. Jewitt surado Halley kometa Mt. Palomaro 200 colių teleskopu su tuo pačiu elektroniniu šviesos stiprintoju, vadinamu CCD (Charge-Couple Device), kuris esąs daug kartų jautresnis šviesai, negu bet kokia fotografinė emulsija. Kometos regimas ryškumas tuo metu buvo 24,2, t.y. 19 milijonų kartų silpnesnė už silpniausią nuoga akim matomą žvaigždę. Jos atstumas nuo saulės suradimo dieną 1 milijonas 600 milijonų kilometrų, t.y. kiek toliau, negu Saturno orbita.

1983 m. vasario mėn. Treji metai iki perihelio. Atstumas nuo saulės apie 1,5 bil. km. Greitai pasieks Saturno orbitos atstumą (1,427 bil. km).

1985 metai.

Sausio mėnuo. Mėnesio pradžioje kometa pasiekė Jupiterio orbitos atstumą nuo saulės (778,3 mil. km). Ji šliaužioja Oriono žvaigždyno šiaurėje, bet mėgėjų instrumentams dar neprieinama.

Sausio 15 d. Kometos nuotolis nuo žemės apie 640 mil. km, ryškumas 16,5.

Birželio vidurys. Konjunkcija su saule: kometa žestina už saulės. Jos atstumas nuo saulės 540 mil. km, o nuo žemės 690 mil. km.

Rugpjūčio mėnuo. Antroje šio mėnesio pusėje dideliais mėgėjų reflektorais pirmą kartą bus galima pamatyti Halley kometa rytų padangėje prieš aušrą. Ji bus arti 4 ryškumo žvaigždžių „X1 ir X2“ Orionis. Teleskopuose ji atrodys maža, kondensuota 13-to ryškumo dėmelė. Jos judesys tarp žvaigždžių vos pastebimas. Tai rodo didelį nuotolį. Ji vis dar skrenda po asteroidų žiedu.

Rugsėjo mėnuo. Kometa matoma rytmečio padangėje. Jos šviesumas padidėjęs du su puse karto. Ji jau dvyliko ryškumo. Nors jos pozicija palanki stebėjimui, vis tiek reikės didelio teleskopo ir tamsios, be mėnulio padangės.

Spalio mėnuo. Kometa pakeičia kryptį ir juda į vakarus per Tauro žvaigždyną, palengva greitėdama. Mėnulis trukdys ją stebėti iki mėnesio vidurio, o po to kometa bus matoma, palyginti, mažais instrumentais. Halley greitai artėjant prie žemės, jos šviesumas padidės iki 10 ryškumo. Galimas šviesumo svyravimas iš nakties į naktį. Dideli teleskopai gali parodyti siaurą, tiesią dujų uodegą ir vakarus nuo stipriai kondensuotos komos. Gali padidėti meteorų aktyvumas.

Lapkričio mėnuo. Prasideda tikrasis kometos stebėjimo metas, kuris tęsis iki ateinančių metų gegužės mėnesio imtinai. Mėnesio pradžioje ir pabaigoje gerokai trukdys savo šviesa mėnulis. Baigiantis trečiajaj lapkričio savaitai, kometa pereis į Avino žvaigždyną.

Lapkričio 1 d. Atstumas nuo žemės daugiau kaip 160 milijonų km (100 mil. mylių). Kometa lengvai matoma binokliais, kaip neryški dėmelė.

Lapkričio 9 d. Kometa pasiekia ekliptikos plokštumą, pereinama iš pietinio ekliptikos pusrutulio į šiaurinį. Astronomas pasakytų, kad ji pasiekė savo orbitos kylančią mazgą. Šiaurinėje ekliptikos pusėje, arba viršum ekliptikos plokštumos, kometa išbus 122 dienas. Jos atstumas nuo saulės jau 270 mil. km, greitis 30,52 km per sekundę (beveik 11,000 km per

Išdidžioji Halley kometa žemės padangėje 1910 metais.

valandą). Kometa sparčiai artėja prie žemės.

Lapkričio 12 d. Pasitaikys įdomi proga surasti kometa 5 val. 45 min. Rytų standartiniu laiku. Tuo metu kometa praeis tarp dviejų artimų žvaigždžių 65 ir 67 Tauri. Pirmosios ryškumas 4,4, antrosios — 5,4. Kometa bus apie 8 ryškumo ir matoma mažu teleskopu arba dideliu binokliu.

Lapkričio 16 d. Kometa praeis arčiau, kaip 2,5° į pietus nuo Sietyno. Ji bus 7 ryškumo ir bus matoma binokliais.

Lapkričio 27 d. Beliko 75 dienos iki perihelio. Kometa bus į pietus nuo Gamma Arietis, kuri yra 4 ryškumo žvaigždė. Tuo pačiu metu ji bus pasiekus mažiausią atstumą iki žemės — 93 mil. km. Tai nebus per daug arti. 1835 m. šis atstumas buvo 7,5 mil. km.

Lapkričio 28 d. Kometa praslinks labai arti gražios, didelės spiralinės galaktikos M74 (NGC 628) Žuvų žvaigždynė. Galaktika gulį truputį į šiaurės rytus nuo

Eta Piscium, 3,5 ryškumo žvaigždės. Galaktika nelengvai įžiūrima. Jos ryškumas 10. Kometa bus kokius 40 kartų šviesesnė.

Gruodžio mėnuo. Pirmąsias tris šio mėnesio savaites kometa skris per Žuvų žvaigždyną, žemiau didžiojo Pegaso keturkampio. Mėnesio pradžioje bus kas nors pirmasis, pastebėjęs kometa nuoga akimi. Ji bus randama vakarais apie 130° į rytus nuo saulės. Mėnesio vidury mėnulis trukdys stebėjimą. Keletą savaičių kometos šviesumas mažai ką pasikeis. Ji slinks artyn prie saulės, bet tolyn nuo žemės.

Gruodžio 15 d. Nuo dabar iki sausio mėnesio pabaigos kometa bus geriausiaj pozicijoj stebėti į šiaurės vidurio platumose. Ji bus pakankamai šviesi ir matoma nuoga akimi.

Gruodžio 22 d. Halley kometa pereina į Vandeniaus žvaigždyną.

Gruodžio 26-27 naktį. Kometa bus mažiau, kaip 1° į pietus nuo Eta Aquarii žvaigždės.

Gruodžio 31 d. Naujų Metų išvakarės. Kometa mažiau, kaip 1° į pietus nuo Gamma Aquarii. Ryškumas 5. Turėtų būti lengvai matoma nuoga akimi. Binoklių pagalba galima bus įžiūrėti keleto laipsnių ilgio uodegą, nukreiptą nuo saulės.

1986 metai.

Sausio 1 d. 39 dienos iki perihelio. Kometa bus pasiekus artimiausią nuo žemės orbitos tašką, bet žemė bus toli nuo tos vietos. Ji bus seniai pralėkusi. Sausio mėnesio eigoje kometa iš lėto šviesės, bet kas vakaras, tamsai užgulius, ji vis žemiau ir žemiau bus randama vakarų padangėje.

Sausio 13 d. Kometa vis dar Vandeniaus žvaigždynė, netoli Jupiterio ir mėnulio pusrankio. Komos ryškumas 5. Pradeda dygti dujų uodega.

Sausio mėn. pabaiga. Difuzinėj komoj turėtų būti ryški steliarinė kondensacija. Halley palengva slysta į prielandą. Po sausio 25-tos nebus galima stebėti nuoga akimi, nes kometa jau leisis, dar nesutemus. Ji artėja į perihelį.

Vasario mėnuo. Didžiausią mėnesio dalį kometa praleis kitose saulės pusėje, tad stebėjimas nematoma. Tik mėnesiui baigiantis, ji pasirodys iš už saulės rytmečio prielandoje.

Vasario 9 d. Perihelis. Pats svarbiausias ir karščiausias kometos kelionės momentas. Pats priartėjimas prie saulės. Atstumas tarp saulės ir kometos pasiekis minimumo — 88 mil. km (55 mil. mylių). Kometa skris Veneros orbitos viduje, beveik pusiaukelėj tarp Merkurijaus ir Veneros (vidutinis Merkurijaus atstumas nuo saulės 57,9 mil. km, Veneros 108,2 mil. km). Jos greitis jau sieks 54,55 km per sekundę, arba netoli 200,000 km per valandą (122,000 mylių per val.). Kometa pasiekis 2,9 ryškumą. Deja, šis kometinis spektaklis bus mums nematomas žemė ir kometa bus priešingose saulės pusėse. Po perihelio kometos regimas dienišis judesys greitai padidės. Kometa persivertis į kitą savo eliptinės orbitos dalį, vedančią ją atgal į afelij.

Vasario 20 d. Jau gali pasirodyti dulkių uodega žemai pietryčių padangėje prieš sauletekį. Bet kometos galva dar bus pasinėrusi rytmečio prielandoj. Kometai kas rytas anksčiau ir anksčiau tekant ir artėjant į tamsesnę rytų padangę, uodega vis didės ir bus lenkta.

Vasario 23 d. Uodega jau gali būti 8° ar 10° ilgio, o galvos šviesumas kaip 2,5 ryškumo žvaigždės.

Kovo mėnuo. Kometa matoma rytmečiais. Ji skrenda per Vandeniaus žvaigždyną, o mėnesio vidury jau bus Šaulio žvaigždynė. Artėja vėl prie žemės. Atstumas tarp žemės ir kometos sparčiai mažėja, prasideda geriausias stebėjimo metas pietų pusrutulyje.

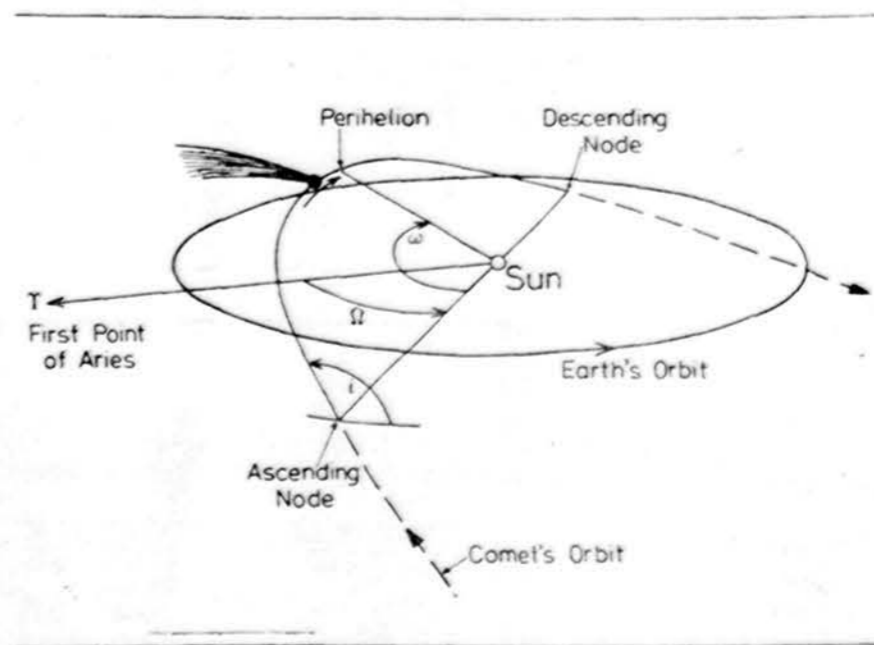
Kovo 10 d. Besileidžiantis mazgas (kometos orbita kerta ekliptiką). 1910 m., kometai esant šioje pozicijoje, įvyko josios tranzitas, t.y. ji perėjo per saulės diską. Šį kartą tranzito neįvyks, nes žemės pozicija bus tam nepalanki.

Kovo 13 d. Europos erdvės agentūros erdvėlaivis Giotto praskrenda netoli Halley kometos branduolio.

Kovo 20 d. Nuo šios dienos iki maždaug balandžio 7 d. gali išsivystyti didžiausias regimas uodegos ilgis. Pietų pusrutulyje 30-toj paralelėj kometa bus matoma rytmečiais, pakilus 60° virš horizonto. Bus nuostabiai gražus vaizdas. Tik mums, šiauriečiams, ji rodysis daug žemiau.

Kovo 21 d. 39 dienos po perihelio. Kometa artčiausiai pribėgusi prie žemės orbitos, bet pati žemė dar neatvykusi, ji dar toli.

(Nukelta į 4 psl.)

Halley kometos orbitos plokštuma sudaro 162° 24 kampą su žemės orbitos (arba ekliptikos) plokštuma. Ji suveda kometa beveik 1,5 milijono km žemiau ekliptikos plokštumos afelyje ir kiek daugiau kaip 25 milijonų km aukščiau ekliptikos perihelyje.

Partizaninio karo (1944 — 1953 m.) keturiasdešimtmečiui

DR. KAZYS ĖRINGIS

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Neatsargaus skilimo bedugnėje kartu su Ereliu

Kaip žinoma, praėjusių metų pabaigoje Chicagoje iš spaudos išėjo trečioji pataisyta ir papildyta Juozo Daumanto knygos *Partizanai* laida. Knygos ši laida reikšminga pirmą kartą skelbiamais papildais. Juose yra svarbių žinių, teikiančių galimybę geriau suprasti prieš 40 metų prasidėjusių įvykių reikšmę ir prasmę. Knygos laida, nors nėra dedikuota Lietuvos partizaninio karo pradžios 40-mečiui pažymėti, bet ji šį uždavinį atlieka. Dabar atsirado ir daugiau naujų galimybių tikriau įvertinti įvykius ir žmones, pažvelgti į ateitį ideologinio „skilimo“ bedugnę ir kas už tariamojo skilimo stovėjo, galėjo ar gali stovėti.

Pirmiausia mums rūpi neigiami tipai, ištroškę ideologinio skilimo partizanų vadovybėje ir siekį sugriauti ginkluotą pasipriešinimą iš vidaus ir užgrobti jam vadovavimą. Šia proga pabandytume savitai, gal kiek neįprastai įvertinti dvių ginkluotos rezistencijos tipų vaidmenį partizanų vadovybėje. Turime omenyje Maskvos varomą Albiną — Juozą Markulį, vėliau Vilniaus universiteto profesorių, Anatomijos katedros vedėją, partizanų eilėse žinomą Erelį slapyvardžiu. Antrasis — tai gal net Erelio auka, savanoriškai praveržęs iš Vakarų į partizanų vadovybės eiles, turėjęs daug vidinės ugnies blaškytis, nuo suderintų išėjusių politinių veiksmų atskalinęs Jonas Deksnys, iš pradžių žinomas partizanų vadovybėje Daunoro, o vėliau Hektoro ir Prapuolenio slapyvardžiais.

Kas buvo Markulis, slapyvardžiu Erelis? Koks jo vaidmuo Lietuvos partizanų vadovybėje? Perskaičius naujai paskelbtos dokumentų trečioje Daumanto knygos *Partizanai* laidoje, šis klausimas pilnai nepaaiškėja. Tiesa, knygoje ir jos prieduose nedviprasmiškai tvirtinama, kad Erelis, kaip aktyvus rezistentas, yra išdavęs partizaninio sąjūdžio reikala. Tad paklaustina, kaip galėjo užsienio valstybės agentas ką nors išduoti: jis praprasčiausiai naikino pagal parengtą planą. Tai tebūnie suprasta kaip mažas patikslinimas. Dėl Erelio pasidavėliškumo pobūdžio abejoja ir Daumantas:

„Turėdami reikiamų duomenų (sovietai) šantažo priemonėmis (Erelis) privertė savidinti Judo rolę... Viena prileidžiui, kad jis galėjo priklausyti komitetui (Vilniuje įsikūrusiam rezistenciniam Vienybės komitetui), nes vėliau paaiškėjo, kad jam (Erelui) buvo žinoma šio komiteto smulkios sudėtis ir kai kurie kiti faktai. Galima prileisti, kad jis, sugriebtas dirbęs rezistencijoje, savo išstremimą lengvai pakeitė išdavimais, kuo bolševikai pasitenkino. Galėjo taciau jau ir tada būti MGB agentas, nes vienybininkų pagrindinis iššlavimas rodė, kad turėjo būti didelio išdavimo“.⁽³⁾

Čia pažymėsime, kad Daumantui šios abejonės galėjo kilti ir dėl to, kad jis neturėjo progos gerai pažinti sovietų sistemos viešąjį gyvenimą. Užtat neįtikėtina, kad sovietų MGB sučiuptam rezistentui Markuliui, vėliau Erelui, būtų leidusi profesoriauti Vilniaus universitete ir būti patikėjusi taip pavojingą infiltraciją į partizanų vadovybę. Tokių stebuklų paprasčiausiai nebuvo. Kai buvęs „rezistentas“ Erelis profesoriaudamas kaip unguris nardė ir universitete, ir partizanų štabuose, tuomet panašioje opozicijoje, buvusi įvairaus lygio profesūra tik „ant plauko“ laikėsi savo kėdėse ir nuolatos buvo šalinama iš aukštųjų mokyklų. Todėl vargu ar galima abejoti, kad Erelis nuo pat pirmųjų sovietų antrosios okupacijos dienų buvo Maskvos MGB agentas. Greičiausiai jis jau tapo dar Nepriklausomybės laikais arba vokiečių okupacijos metais, gydydamas Maskvos raudonuosius užfrontės diversantus ar pan. Ir slapyvardį jam parinko Maskva,

labai būdingą atėjūno psichologijai (Erelis = Oriol, *naš oriol!*).

Juozas-Albinas Markulis (Erelis) gimęs 1913.III.1 Jungtinėse Amerikos Valstybėse, Pittsburghe. 1930-1935 metais studijavo ir baigė Kauno kunigų seminariją, vėliau perėjo į medicinos fakultetą ir jį 1941 metais baigė. Vokiečių okupacijos metais dirbo gydytoju Aukštaitijoje. 1944 metais atsirado okupanto sveikatos apsaugos komisariate ir Vilniaus universitete. Medicinos fakultete iš karto tapo Anatomijos katedros vedėju ir dėstė šio profilio kursą 1944-1948 m. laikotarpiu. Kartu, 1944-1946 metais, buvo Medicinos fakulteto prodekanu. Tai turįs retorinių gabumų, už drąsias mintis mėgstamas studentų ir apskritai kompanijos mėgstamas tipas, pozityvia prasme manieringas, prisilaikęs etiketo paskaitininkas. Jis turėjo gana plačias pažintis intelektualiniuose sluoksniuose, apie jį būrėsi studentai. Todėl netenka stebėtis, kad J. A. Markulis Maskvai bei armijos jėga ir MGB teroru ramstomo Lietuvos okupacinio režimo viršūnėms pasirodė tinkamiausiu infiltruoti Lietuvos partizanų vadovybę ir sugriauti ginkluotą sąjūdį iš vidaus. Štai kodėl 33 metų Maskvos agentas Markulis, slapyvardžiu „Erelis“ 1946 metais pasirodė toks galingas, viską galįs „profesorius“ partizanų vadovybėje. Joks profesorius tada jis nebuvo: jis buvo prieš agentas. Profesoriaus vardas jam suteiktas tik 1970 metais, po to kai 1968 m. apgynė daktarą. Apie šį judosiško darbų „Trojos arkli“ nevertėtų nė kalbėti, jeigu mūsų tautos likiminyje kelyje niekšo paslaugos būtų pasibaigusios.

Tad glaudiai žvilgtelkime į jo sunkelius ir pasiaiskinimus ir pabandykime įvertinti, ką visa tai reiškė praityje ir kuo tai svarbu ateičiai. Daumantas pažymi, kad Erelis, kaip jis pats tvirtino, vokiečių okupacijos metais veikęs Lietuvos Laisvės Armijos gretose. Daumantas atsargiai daro prielaidą, kad Erelis galėjo jau būti infiltratorius ir pasitarnauti okupantui tuoj po karo sunaikinant Vilniuje įsisteigusį rezistencinį Vienybės komitetą.⁽³⁾

Ir taip mes atsiduriame į pačią skaudžiausią partizaninio karo vadovybės patirtį ir pamoką, iš kurios kažin ar daug ką išmokome. Kalbama apie skilimo bedugnę, tolygią pradžiai. Ideologinis skilimas partizanų vadovybėje išsivystė dėl egoistinių motyvų, neatsakingai reišiant nepasitenkinimą, kad kovojanti lietuvių tauta yra krikščioniška. Skilimą indukuojanti ateistinė srovė atsirado iš Vakarų, ir tiesiog neatsargiai, matyt, nesąmoningai, pakio patogią idėją priešiu partizanų vadovybės naikinimo planuose. Tai dar vienas tikras įrodymas, kad tėvynės nelaimių metais reikia ypač branginti krikščionybę ir neapgalvotai nesvaidyti į ją įniršio vilyčių, kai reikalo turima su tautos likimu.

Įniršis — taikinyis priešui

O buvo, kaip jau paaiškėjo, taip. Įniršes ant krikščionybės pasiryžė kovoti ir vadovauti partizanams Jonas Deksnys savanoriškai atvyko į pavergtą Lietuvą iš Vakarų.⁽³⁾ Jis atvyko pasitaręs su savo artimiausiais draugais, kurių tarpe naujai paskelbtuose dokumentuose minimi Vokietaitis, Valiulis, Greimas ir Raila, ir su jam patikimu vadinamųjų kairiųjų partijų atstovais. Užmezgęs ryšius su Lietuvos partizanais J. Deksnys — slapyvardžiu Daunoras, vėliau pasivadinęs Hektoru, sugrįžo 1946 metais į Vokietiją. Bet VLIKas nuo grįžusio iš Lietuvos Daunoro atsiribojo. Ir VLIKas neapsiriko, nes Daunoro veiksmai, pridursime, jeigu dar ir nebuvo pragaištingi, tai jie jau pasidarė taikiniu okupantui. Galima įtarti, kad Daunoro slapyvardžio panašumas į Daumanto neturėjo tikslių klaidinti ginkluotą pagrindį, paskleisti maišatį elinių kovotojų gretose.

Ir taip Daunoro egoistinės, siaurai ideologinės paskatos išugdė jam pagiežą ne tik prieš lietuvių krikščioniškąją srovę, bet ir prieš VLIKą apskritai. Kai tais

„Rūpintojėlis“ — Algimanto Kežio nuotrauka iš jo naujos knygos — fotografijų albumo „Lithuania through the Wall — Diary of a Ten-Day Visit to My Native Land“.

pačiais, 1946 metais Daunoras vėl pasiekė Lietuvą, — tai tada jis jau VLIKui niekur nesirėmė ir jo vardo nebeminėjo. Kartu su Daunoro, kaip nurodoma minėtos knygos prieduose,⁽³⁾ į Lietuvą atvyko ir Vytautas Staneika-Stanevičius, slapyvardžiu Meškis. Jie nuvežė vieno žmogaus parengtą ir jų abiejų remiamą projektą nustatyti ryšį su partizanais, apeinant VLIKą ir pertvarkant partizanų vadovybės struktūrą. Taigi, Daunoras ir Meškis Lietuvoje pateikė projektą įsteigti Vyriausiąjį Lietuvos atstatymo komitetą (VLA) ir Bendrąjį demokratinio pasipriešinimo sąjūdį (BDPS).⁽³⁾ Įsteigtas 1946.VI.10, VLAkas — tai politinės vadovybės centras, parlamentu atitinkmuo. Tuo tarpu 1946.VI.13 įsteigtas BDPS — tai „vyriausybė“, kuri vykdė valdžią per ginkluotą pagrindinį „kariuomenę“. Tuo tikslu 1946.VIII.25 buvo įsteigtas Vyriausias ginkluotųjų pajėgų štabas (VGPS). Daunoras ir Meškis tvirtino, kad tai yra laisvojo pasaulio valia. Šį projektą visomis „galiomis“ parėmė, kaip

partizanams netrukus paaiškėjo, Maskvos MGB infiltruotas į ginkluotą pagrindinį vadovybę agentas Markulis-Erelis. Visagalis Erelis parūpino naujųjų organizacijų vadovybei Vilniuje patalpas, pinigų (žinoma, iš MGB kasos, nors ir sakė, kad tai esą profesūros aukos), antspaudus, blankus dokumentams paruošti ir kt. Siekiant apjungti partizanų veiklą, tuojau buvo susungtos ginkluotosios pajėgos ir įsteigta jau minėtas Vyriausias ginkluotųjų pajėgų štabas. Štabo viršininku buvo numatytas pulk. Vytis, o adjutantu — Daumantas. Tuo tarpu Daunoras dabar jau vadinosi Hektoru. Ir Hektoras, ir Daumantas, ir Meškis — atvykę iš užsienio, o siaube, jau gyveno arba MGB agento Erelio bute, arba jo sėbrų globoje. Hektoras visiškai pasitikėjo Ereliu ir atidengė jam užsienio ryšių srautus, radiogramų siferus ir kt. Bet MGB neskubėjo likviduoti, taip sakant, „vanagų iš anapus“, ir ruošė visos Lietuvos partizanų vadovybei kapus ir besąlyginę kapituliaciją, kovotojų

nuginklavinimą.

Nusiginklavinimo reikmė (ir be Erelio malonės) buvo maždaug vienodai dienotvarkėje visose partizanų regioninėse srityse: ir Kęstučio, ir Didžios kovos, ir Tauro, ir tų sričių rinktinėse. Nusiginklavinimui, teisingiau legalizavimuisi, motyvų buvo keletas, bet pagrindinis — tai Vakarų valstybių politikos kapituliantiška stagnacija Rytų Europoje, nuolaidžiaujant Maskvai ar neįžvelgiant jos klastos. Klausimas buvo — kokiomis sąlygomis nusiginkluoti ir legalizuotis. Jau 1945 metų pergalės prieš Vokietiją dienos amnestija pateikė daug kraupių pavyzdžių, kai, pritariant vadovybei, sudėję ginklus, kai kurie už šventą reikalą kovotojai buvo prieš pažeminti be saiko ir ribų: kai kurie iš jų kankinami ir varinėjami prievartinės išdavystės keliais vėl griebėsi ginklo arba nusizudė.

Mirties prasmė

Tad daugumai Lietuvos ginkluoto pagrindinio kovotojų buvo visai nepriimtinas Maskvos MGB, Erelio asmenyje, ruošiamas nuginklavinimo planas. Jiems apsispręsti buvo lengva: arba kančios MGB rūsiuose ir mirtis Sibiro vergų lageruose, arba žūtutinė kova Lietuvos žemėje už laimingesnę tėvynę, kad ir kokia beperspektyvė ta kova būtų. Jie gerai žinojo skirtumą tarp jų ir tų bendramižių, kurie sugaudyti ar mobilizuoti į priešio armijas jau seniai buvo beprasmiškai žuvę.

Žvilgtelėję į nusiginklavinimo vertę ir prasmę, eikime toliau atvežusiu atskalinusiu VLAko (Vyriausiojo Lietuvos atstatymo komiteto) ir Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio įkūrimo planą Hektoro-Deksnio ir Meškio-Staneikos keliu. Tas jų neatsargus ateistinio turinio ar geriausiu atveju ideologiškai neutralus planas pasirodė visiškai priimtiniu, patenkinančiu Maskvos MGB ir karingojo ateizmo tikslus tol, kol Erelis Lietuvos ginkluotam pagrindiniui ir jo vadovybei dėjo kilpą ant kaklo.

Ir taip Meškis vėl išskubėjo į Vakarus. Įsteigęs VLAką ir Bendrą demokratinio pasipriešinimo sąjūdį, paskui jį 1946 metų pabaigoje išskubėjo į Vakarus pranešti ginkluoto pagrindinio „valios“ ir Hektoras-Deksnys. Juos abu, kaip vėliau paaiškėjo, jau lydėjo, o siaube, KGB agentai. Bet ginkluotą pagrindinį, apygardų ir rinktinų vadai išreikšti nepasitenkinimą, kad partizanų politinė vadovybė yra sudaroma be jų žinios ir susitarimo. Kai 1946 metų pabaigoje buvo išaiškintas MGB planas nuginkluoti partizanus ir sunaikinti vadovybę, ir kai jau paaiškėjo, kad MGB jau yra užgrobus partizanų ryšius su užsieniu,

Daumantas 1947 metų pradžioje gavo įgaliojimus vykti į Vakarus, atstovauti ginkluotą pagrindį ir atstovauti ryšius su pavergtą tėvynę. Daumantui pavyko Gdynėje užčiuopti Hektoro pėdsakus, jį sutikti, jį laukiantį atvykstant Erelio, didžiai nustebinti ir pranešti jam jo neseniai areštuoto brolio išvadą. O šis atvykęs Kauno į Vilnių pas Erelį nedviprasmiškai pasakė, kad Hektoro ir Erelio iniciatyvomis įsteigto Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio Vyriausiojo komiteto vedamą liniją gali turėti tik mūsų tautos priešai. Ši Hektoro brolio iškelta yda priešui buvo tiek svarbi, kad jis tuojau po to buvo likviduotas.

Žinia apie brolio areštą ir, aplamai, veiksmingas partizanų vadovybės persitvarkymas, izoliuojant MGB agentą Erelį, bei skubus Daumanto atvykimas į Gdynę padėjo Daumantui ir kitiems, nors ir labai sunkiai, įtikinti Hektorą atsiriboti nuo VLAko ir Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio ir vėl remti VLIKą. Tai padaryti Hektorui buvo nelengva, nes jis tiek daug veikė prieš VLIKą ir miršo ant jo viso krikščioniškojo sparno, nesiskaitydams su faktu, kad už VLIKo stovi kovojanti krikščioniškoji Lietuva. Tuo anaipol neturime pagrindo tvirtinti, kad nebranginančių krikščionybės mūsų tautos ideologinių srovių įnašas į mūsų kovos už Lietuvos valstybinį suverenitetą ir laisvę yra bevertis. Visai ne. Mes tik norime išryškinti faktą iš žiaurios praeities, kuris parodo, ko verti yra ideologinis atskalinis kumas ir skilimas, kokią bedugnę lemia netolerantiškumas. Tai visiems pamoka ateičiai, kad gyvendami laisvėje ir siekdami Tėvynės tikrųjų, valstybingumo ir laisvės vertybių su visa pažūrų įvairovės puokšte tilptume po vienu Tėvynės filosofiniu skliautu. O tai reiškia, kad kiekviena ideologinė srovė, keldama aukščiau visko visiems priimtina Tėvynės valstybingumo ir laisvės idealą, sutartinai juos puosytų nemariais darbais.

O dėl Hektoro, tai jo ištikimybė VLIKui tęsėsi neilgai. Jis tą ištikimybę tyliai nutraukė, 1949 metais slaptai trečią kartą išvyko į Lietuvą ir daugiau nebegrįžo. Tik daugiau kaip po 10 metų — Chruščiovo atlydžio laikotarpiu — pasigirdo jau KGB surežisuotos jo išpažintys. Tos išpažintys nuo stalininių skiriasi nebet tuo, kad jam buvo leista įrodinėti, jog jis į Lietuvą vyko ne kovoti, o sustabdyti beprasmių kraujo praliejimą, už kurį neva kalti yra „krikdemai“. Negi paklūvusį KGB nagus gali sakyti, kad už žudynes kaltas yra kraštutiniai žiaurus Maskvos okupacinis režimas ir pagal marksizmo-leninizmo dogmą primestiniai inspirovota tariamoji klasų kova, jeigu KGB taip sakyti neleidžia.

Dėl Meškio-Staneikos, tai šis, kartu su Hektoru, pasibuvęs MGB agento Erelio glėbyje (jo bute), sveikas išnešęs galvą, kaltina Daumantą, kad jis nepagrįstai apkaltinęs Erelį esantį MGB agentu, infiltruotu į partizanų vadovybę. Ir čia užbaigiama „krikdemų“ kaltinimu, bet kokia kaina jų valdžios siekimu ir kitais niekais, lyg jie neturėtų teisės atstovauti krikščioniškajai Lietuvai.

Dėl Erelio-Markulio, tai įsivaizduokime minutėlę, kad šis garbanotas ilgaplaukis iškunigis, išnaršęs ginkluoto pagrindinio štabo ir rinktinės, parėmęs užsienio planą sukurti aukščiausiąją ginkluoto pagrindinio politinę ir karinę vadovybę, „rinkęs“ iš profesūros aukas tai veiklai remti, aprūpinęs ją dokumentų blankais ir antspaudais, net ryšius su kapitalistiniais Vakarais nustatęs, siautėjant sovietų terorui, išlikti gyvas. Jis ne tik pusgyvis ar miręs nebuvo pakabintas ant tvoros ar „laimingesniu“ atveju nubastas 25 metais Šiaurės lagerio, bet jam net nei vienas ilgas plaukas nuo galvos nenukrito: jis juos pats nusikirpo ir išvyko atlikti mokslinių tyrimų į Leningradą. Tai daugiau negu neįtikėtina. Įtikėtina tik viena: nuo pat sovietų antrosios okupacijos pradžios jis buvo MGB agentas. Kitoks aiškinimas neįmanomas.

Bet Erelio-Markulio byla dar nebaigta. Ji turi ir kitą medalio pusę, apie kurią šiandien kalbėti dar per anksti.

Kas jie? Kokie jų vardai?

Ir pabaigai, negalima atskirai nepaminėti Daumanto-Lukšos, kuris nušvietė pavergtos tautos ir išėjijos padangę raiškia pasiaukojimo ir atsakomybės šviesa. Daumantas paskutinį kartą iš Vakarų grįžo į Lietuvą 1950 metų spalio 3 dieną ir maždaug metus laiko kovėsi su priešiu ir vadovavo partizanų rinktinei. Žuvo suklaidintas kagebištų, tarpininkaujant paimtimis ir nelaisvę kankinamais partizanams. Taip žuvo vienas iš ryškiausių partizaninio karo vadų — Daumantas, už kurio rikuovisi šimtai ir tūkstantai žuvusių, nukankintų ir nežmoniškos Šiaurės lagerių sąlygose numarintų kovotojų. Tai Sakalas ir Steivė, Zaliasis velnias ir Perkūnas, Beržas ir Žilvitis, Žalgiris, Žvejys, Rytys ir Zaliaduonis, Butautas ir Tautvaiša, Kregždė, Genelis ir Juodvarnis, Zaliūkas, Kazimieraitis ir Žiedas ir daugybė daugybė mįslingais vardais kitų. Jie priklausė prie tų, kurie nujausdami pradžią Šiaurės lageriuose, tremtyje ar sovietų išvartytą frontą, buvo nutarę kovoti už Lietuvą ir gyvi nepasiduoti. Net atlyžus sovietų terorui, kai kurie iš jų ilgai nesilegalizavo. Man teko susitikti latvi, kuris legalizavosi tik apie 1960 metus; esu liudininkas, kai Molėtuose partizanai legalizavosi 1965 metais. Jų didelės aukos kažkiek apsaugojo Lietuvą nuo surusinio. Tačiau gyviesiems labai skaudu juos ir triumfališkai minėti ar graudenti už nepermaldausiam atkaklumą beviltiškoje jų ir mūsų ginamos idėjos politinėje situacijoje. Jie ėjo prievartos primestu savu ir savo tautos žiauriu gyvenimo keliu.

Todėl mūsų uždavinys — prisieikti jų pasiaukojimo, kanciu, aukų ir klaidų prisiminimo akivaizdoje būti tobuliems negu iki šiolei, objektyvesniems, tauresniems, ir sukalbamesniems negu iki šiolei, ir su nepalūžtančiu atkaklumu dirbti mūsų valstybės atkūrimo ir tautos išlikimo ir atgimimo idėjai.

SALTINIAI

- 1 Kaslas, Bronis, J. *The USSR-German Aggression against Lithuania: A Documentary History 1939-1945*. New York: Robert Speller and Sons, 1973.
- 2 Aušrotas, Bronius. *Sunkių sprendimų metai*. Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1985.
- 3 Daumantas, Juozas. *Partizanai*. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. Chicago: I Laisvė fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1984.
- 4 Lietuvos TSR (Enciklopedinis žinynas). Vyr. encikl. redakcija. Vilnius: „Mokslas“, 1980. 272 psl.
- 5 Ėringis, Kazys. „Lietuvos okupacinės „savivaldos“ administracija, jos žinybų su Maskva ir tarpusavio sąveika“. *I Laisvė*, 1984, Nr. 92(129) ir Nr. 93(130).

„Atsisveikinimas su mirusiais“ — Algimanto Kežio nuotrauka iš jo naujos knygos — fotografijų albumo „Lithuania through the Wall — Diary of a Ten-Day Visit to My Native Land“.

Česlovas Grincevičius pasakoja

MARIJA STANKUS-SAULAITĖ

Česlovas Grincevičius. Vidudienio varpai. Pasakojimai ir pasakos. Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1985. Aplanas ir viršelis Ados Sutkuvienės. 119 psl. Kaina — 6 dol. Gaunama „Drauge“.

Česlovo Grincevičiaus Vidudienio varpai yra dešimties „Pasakojimų ir pasakų“ rinkinys. Vieni žmonių bei gyvulių pergyvenimų ir praetiję, ir dabartyje žaismingi atpasakojimai — „Nuostabus atsitikimas“, „Nusiškęs ryšas“, „Vilniaus laikrodys“, „Kėdainių ožka“, kitais nagrinėjami rimtesni konfliktai — „Prasilenkę žodžiai“, „Našlės skatikai“. Svarbiausia knygos dalis, tačiau, yra tos apsakos, kuriose autorius atpasakoja Lietuvos okupaciją, bandydamas skaitytojams atkurti tų laikų baisumą.

Pasakojime „Vidudienio varpai“ (pavadinimas parinktas visai knygai) pereinama iš trečiojo į pirmąjį asmenį, autorio identifikuojantis su veikėjais:

Negreit žmonės pradėjo skirstytis. Šventorijų nestovintys, naujų nepasakojimų ir neklusantys. Kas tie smulkūs naminiai reikaliukai, palyginus su tuo, ką šiandien patyrė, pergyveno. Tie, kurie vėliau po mūsų gyvens, ar jiems bus suprantama, ar jie pajus padėties rimtumą? Mažai kas ir tikės, ką pergyveno ir iškentėjo jų tėvai ir tėvų tėvai. Geriausiai atveju jiems bus tik kaip legenda, herojiška istorijos iškarpa. Jų širdys nesuvirpės. (psl. 36)

Norėdamas paveikti kitos generacijos širdį Česlovas

Česlovas Grincevičius

Nuotrauka Jono Kuprio

Grincevičius jausmingai aprašo lietuvių kančias, sovietams, „svetimiesiems“, naikinant jų kraštą, tikėjimą ir gyvenimus. „Pirmasis sniegas“ iš šuns požiūrio rodo instinktyvų skausmą, viskam staiga brutaliai pasikeitus. „Bažnyčios statytojas“ priešpasto darbus tų, kurie bažnyčias statė, ir tų, kurie bažnyčias griauia ir statytojus užmuša; kartojami šv. Rašto žodžiai „žmonės mano, ką aš jums padariau“ tai nesuprantamai, neužtarnautai skriaudai išreikšti. Senutė paskutinį kartą stebuklingai išgirsta komunistų užrakinčius, nutildytus varpus apysakoje „Vidudienio varpai“.

„Tyrlaukių rožė“ išdygusi Sibire iš žiedo, iškritusio iš mirštančio mylimojo rankų: „Vėl perkūno trenksmas šovinią“. Sulenkti

Naujos knygos pirmu žvilgsniu

Edita Nazaraite. Medaus ir kraujo lašai. Eilėraščiai. Chicago: Ateities literatūros fondas, 1985. Literatūros serija nr. 31. Spaudė „Drauge“ spaustuvė, 4545 West 63rd Street, Chicago, IL 60629. 80 psl. Kaina — 6 dol. Gaunama „Drauge“.

Editos Nazaraite's vardas mūsų literatūriniam pasaulyje dar mažai girdetas, nors jos eilėraščių pluoštas, išspausdintas Drauge š.m. sausio mėn. 19 d., sužadino susidomėjimą nauju, savitu poetiniu balsu mūsų pačių tarpe — eilėraščiai „Sapnas — istorija — legenda“ arba „Istorinė vizija Vilniuje“ atrodė kaip iš mūsų kalbos žodžių nulietos emblemos mūsų ryšiui su savo tautos praeitimi, kurio kitaip turbūt ir neįmanoma išsakyti kaip tik eilėraštyje.

Dabar Ateities literatūros fondas išleido pirmąjį Editos Nazaraite's eilėraščių rinkinį, pavadinimą „Medaus ir kraujo lašai“. Tai nemažas poezijos rinkinys — 47 eilėraščiai, 80 puslapių. Kas toji Edita Nazaraite? Leidėjai knygos applanke jos biografiją taip apibūdina: „Edita Nazaraite gimė 1955.XII.10 Vilniuje, tarnautojų šeimoje. Piešti pradėjo ankstyvoje vaikystėje, jau 1962 m. rudnį lankė piešimo būrelį. 1963-1974 m., besimokydama Salomėjos Nėries vidurinėje mokykloje, lankė įvairius piešimo būrelius, 1964 m. tapo TV vaikų piešinių konkurso „Mano pasaulis“

žodžius toms skriaudoms apsausti, tiems įvykiams atpasakoti tokiu būdu, kad jie būtų dalis tautos palikimo. Stilius vaizdus, kartais liaudiškas tonas sentimentalus, skaudus, įvykiai apibendrinti, kad apimtų visas lietuvių šeimas, tų įvykių palieštas, visus kaimus ir miestus, jų pakeistus. Seniai laukta ši Česlovo Grincevičiaus naujoji knyga.

laureate. Piešimas buvo neatskiriama jos žaidimų dalis. Be galo mėgo skaityti ir pati kūrė pasakas, kurias papildydavo savo vaikiškais piešiniais. Todėl, 1974 m. įstojo į Vilniaus Dailės institutą, pasirinko iliustratorės specialybę. Eilėraščių pradėjo rašyti vidurinėje mokykloje, apie 1973 m., nors pirmąjį eilėraščių parašė dar vaikystėje — apie snaigę, kuri vis skrenda kažkur, ir skrenda, ir niekaip negali nutūpti. Pirmą ir paskutinį kartą Lietuvoje periodikoje jos eilėraščiai buvo išspausdinti 1976 metais. 1980 m. Edita Nazaraite baigė Dailės institutą. Bendradarbiavo su Vagos leidykla, iliustruodama knygeles vaikams. Bendradarbiavo ir periodikoje kaip poezijos ir vaikų literatūros iliustratorė. Taipgi rašė eilėraščius ir pasakas vaikams, kurias buvo pristatė Vagos leidyklai. Nemažai dirbo estampo srityje, sukurdama ciklus: „Zodiako ženklai“, „Paros dalyai“, „Meilės lyrikai“, „Vanduo ir ugnis“ ir kt. 1984 m. iškeliavo į Vakarų. Šiuo metu gyvena Toronte, Kanadoje. Dauguma šio rinkinio eilėraščių buvo parašyti 1981-1982 metais. Kiti sukurti gerokai anksčiau įvairiais metais. Pačių naujausių eilėraščių pluoštas parašytas pastaruju metu jau Graikijoje ir Kanadoje“.

Į Editos Nazaraite's poetinį balsą dar nesame spėję įsiklausyti, daugelio jos eilėraščių asmeniškos kalbos niuansų dar nebūsim iššifravę, tačiau jau ir dabar skaitytojais, atvertęs knygą, jaučia, jog čia susiduria su tam tikra kūrybine energija, išsukiamu ir vedama reikalo susitikti, apvaldyti ir į poetinį pavaldą (vienintelį dar žmogui leidžiamą prasmės ieškojimą?) įsprauti tą žmogiškosios patirties dalį, kuri yra niekas kitas, kaip nerimas. Poetė verčiama atsiskaityti su chaosu, su netekimi, su skausmu dėl to, ką yra palikusi ar galbūt net atsizadėjusi, verčiama priimti ateičiai, naujos pasaulio galimos sandaros iššūkį. Visa tai, ji žino, šioj žemėj tegali padaryti poezijos žodis: O šis — kur žingsnis

Sengė. / Ten garbanos jazminų dygo. / Ir tūkstančiai lakštingalų / Pakilo nuo šakų / Suleisti akmenų („Poetas“, p. 41).

Rinkinys padalintas į dvi dalis: „Nesemk neviltes“ ir „Medaus ir kraujo lašai“. Jos abi mena tuos du esminius prieštaravimus, į kuriuos poetės žodis nukreiptas. Pirmasis — „Nesemk neviltes“ yra tartum sau pačiai perspėjimas, nes kaip tik su neviltingumais ir niekur dar neteko užtikti taip gražiai išsakytos būdingos mūsų laikų kultūros antropologų įžvalgos į žmogiškos kūrybos apraiškas kaip šios knygos eilėraštyje „Vėjas kuria poeziją“.

Vėjas šaukia paskui save / Ziedadulkes, lapus, sniegą, / O tie lekia visu būriu paskui jį: / Nė vienas nežino — kur, / Tik lekia, lekia, / Numažėjus į prasmę — / Padirbtą beprasmybės veidrodį“ (p. 30). O pavadinimas „Medaus ir kraujo lašai“ (nors būtų galima dėl jo žodinės išraiškos suabejoti ir tuo pačiu leidejus klausyti — ar tikrai reikėjo visą rinkinį pavaldinti šia fraze) tačiau vis tik nurodo tam tikrą poetės kūrybos savybę: tai pajutimas, kaip persišioj žemėj tegali padaryti poezijos žodis: O šis — kur žingsnis

sandai: Pražysta nepažinta / Mirties Juodoji Rožė. / Jos dvelksmas vienkartinis / Taip skaudžiai panašus / Į vienintelį / Gyvasties Raudonąjį Erškėtį (p. 38).

Kitas šio Editos Nazaraite's rinkinio bruožas, kuris paveiks skaitytoją, yra jos pasirinkta žodinė vartoseną poetinei intencijai įkūnyti. Ji mėgsta aliteraciją, pvz., eilėraštyje „Nuotaika“, skirtas Violetai K., yra gražūs violetinis žaidimas. Bet dar labiau, ji įstengia sukurti netrumpą eilėraščių („Pasikalbėjimas) tokiomis užuominomis, už kurių žaidžia neištartas žodis (Lietuva?), kuris tačiau dėka to neištartimo auga, stiprėja, švyti iš už eilėraščio ir taip plečia viso eilėraščio prasmę. Ir tada — paskutiniame rinkinio eilėraštyje labai kukliai, paprastai jis ištarimas — „Lietuva Motina...“ (p. 76). Poveikis? Tegul ji patirs patis skaitytojas.

Rinkinys iliustruotas pačios autorės meno darbais.

Santaros Šviesos suvažiavimas

Santaros Šviesos Federacijos 32-asis suvažiavimas įvyks š.m. rugsėjo mėn. 5-8 d. Tabor Farm, Sodus, Michigan. Suvažiavimo programoje dalyvauti pakviesti: Kazys Almenas, Žilvė Bilaišytė, Algimantas Bučys, Alfonsas Eidintas, Vytautas Kavolis, Violeta Kelertienė, Ilse Lehiste, Leonas Lėtas, Marcelijus Martinaitis, Vytautas Martinkus, Algis Mickūnas, Liūtas Mockūnas, Laimonas Noreika, Kostas Ostrauskas, Lianė Sutema, Rimvydas Šilbajoris ir kiti. Šeštadienį, rugsėjo mėn. 7 d., bus literatūros vakaras. Suvažiavimo metu taip pat vyks paroda, veiks spaudos kioskas. Norintiems suvažiavime dalyvauti registruotis reikia iki š.m. rugsėjo mėn. 1 d. adresu: Santaros Šviesa, M. Paškevičienė, 3308 West 62nd Place, Chicago, IL 60629 arba tel. 312-434-8836.

Edita Nazaraite

LIETUVIŲ DIEVDIRBIAMS

Aštrus it dalgis
Išdavystės skonis,
Pagardintas kraujo užtaisui,
Net vaikiškos širdys
Žiaurėdamos sumedėja —
Iš jų dievdirbiai
Rūpintojeliams sielas drožė,
Ir, savo akių liūdną
Nerimą dovanoję,
Paliko saugoti
Einančiuosius pro šalį...

ATOSLŪGIS

Atsigula ant žemės
Pavargęs dangus,
Jau iškaudo jam
Žydras kojos,
Šitiek keliauvus per debesis.
Išsigandę fabriku dūmai
Sulenda atgal
Į gimtuosius kaminus.
Išeina jūra pasivaikščioti gatvėmis.
Mėlyna tamsa
Auksina langus, kad
Bent kiek panašėtų
Į viltį žadantį kvietimą.
(Kas čia piešia žvaigždes?
Duokit mums duonos
Ir būtinai — žaidimų!)
Smarkiai trinktelė
Geležiniai vartai,
Suakia milžiniškas laivas
Kaip žalia uola —
Jau saulė lipa laiptais.
O ryte...
O ryte žmonės išeina gatvėn,
Nustebę renka kriaukles,
Pilnas keistų jūros simfonijų,
Klauso, klauso, pradeda šokti
Patys su savimi
Ir grįžta į namus
Išgert baltos kavos.

Torontas, 1985 m.

VĖJAS KURIA POEZIJĄ

Kur neša vėjas
Tokią didelę saują lietaus?
Svari diena lyg tik ką

Plautos grindys —
Net baisu įeiti
Ir pasisakyti savo vardą,
Kai vėjas visiškai be tikslo
Kažkur neša didelę
Saują lietaus.

Sutrūpintų bei šiaip taip
Atrestauruotų dienų svartyje
Visi ieško virvių —
Pririšime
Vėją prie pačio gražiausio pasaulyje
Kuolo — tegul tarnauja,
Tenesislaisto pakiemiais,
Palaukėm.

Vėjas šaukia paskui save
Ziedadulkes, lapus, sniegą,
O tie lekia visu būriu paskui jį:
Nė vienas nežino — kur,
Tik lekia, lekia, lekia,
Numoje į prasmę —
Padirbtą beprasmybės veidrodį.

Torontas, 1985 m.

GRĖSMĖ

Geltona saulė
Pabučiuoja Mėlyną saulę
Ir gimsta Žalia Planeta
Su žaliais žmonėmis
Ir jautukais su žaliom
Jūrom ir dangumi
Žuvm ir paukščiais žaliais
Ir žalių smėlių pusto
Žalsvi vėjai ir gena debesis
Žalius link žaliosios
Dievo akies
O kaimyninėj žvaigždėj
Tupi raudonakis
Juodas paukštis
Ir nori sulesti
Dviejų saulių vaiką

Visad būsi kam nors reikalingas:
Vėjo skvernuos išpynysiai šiukslei,
Egzotiškai gelei, benamiui sūniui
Arba mylinčiam žmogui.
Visad būsi užmirštas,
Kai nusiaplūkus diena
Trenks savo nepabaigiamus darbus
Ir išskubės į miego karaliją.
Kai užges artimųjų akyse
Tavo paveikslą šviesa.
Kai visi traukiniai išvyks

Iš tavo varganos stoties.
Visad būsi kankinamas
Bedalių motinos — Vilties,
Ta heksė visad atkiša krūtį,
Pritvinsią beprotiškiausių norų,
Nerealių vaizdinių,
Niekam nereikalingos paguodos.
Visad būsi gyvas,
Smaugiamas noro išlikti,
Nesuteršti tobulai egzistuojančio kraujo
Ir nesuvokiamos sielos.
Kuomet žvelgsi į savo būties bedugnę,
Ir joks aidas tavęs neatkartos,
Gyvybę tavo kurstys
Šimtai neatsakomų klausimų.

Atėnai, 1984 m.

Editos Nazaraite's iliustracija jos poezijos rinkiniui „Medaus ir kraujo lašai“.

APIE DUONĄ

1.
Kaip atrodo
Kasdieninis naturmortas?
Sakrališkai balta staltiesė
Lyg ramunės žiedlapis
Be nuodėmės.
Juoda duonos pluta,
Sodri kaip darbas,
Išbrides iš prakaito,
Ir dvi mylinčios rankos.

2.
Lėtai ir iškilmingai
It nėščios moterys
Linguoja apsunke
Rugio varpos,
Pritvino būsimos gyvybės.

3.
Turėdamas širdį,
Kaip gražiausią
Pasaulio žiedą,
Ir sklindančią dvasią,
Lyg rugių lauką bekranti,
Su vienu duonos kepalėliu
Gali tūkstantines minias
Pamaitinti.

Laikas nuėmė
Nuo kupranugariškos
Mano jaunystės
Nepakeliamą pažinimo mantą,
Ir aš pražilau
Į baltą kovarnį.
Netikėtus palengvėjimas
Man dovanojo Du Sparnus.
Bet tuoj pat prisistatė
Mokesčių Rinkėjas
Ir pareikalavo Vieno Sparno.
Viešpatie,
Kaip aš būsiu Paukštiu?

PASIKALBĖJIMAS

Mano vienatvės žemė
Jau suarta ir užsėta,
Nežinau, kas nuims derlių,
Nes manęs laukia ilga,
Ilga kelionė į kadais
Susapnuotą šalį,
Per lietu, per lietu —

Per dangaus ir motinos Skausmo pasiuntinius.

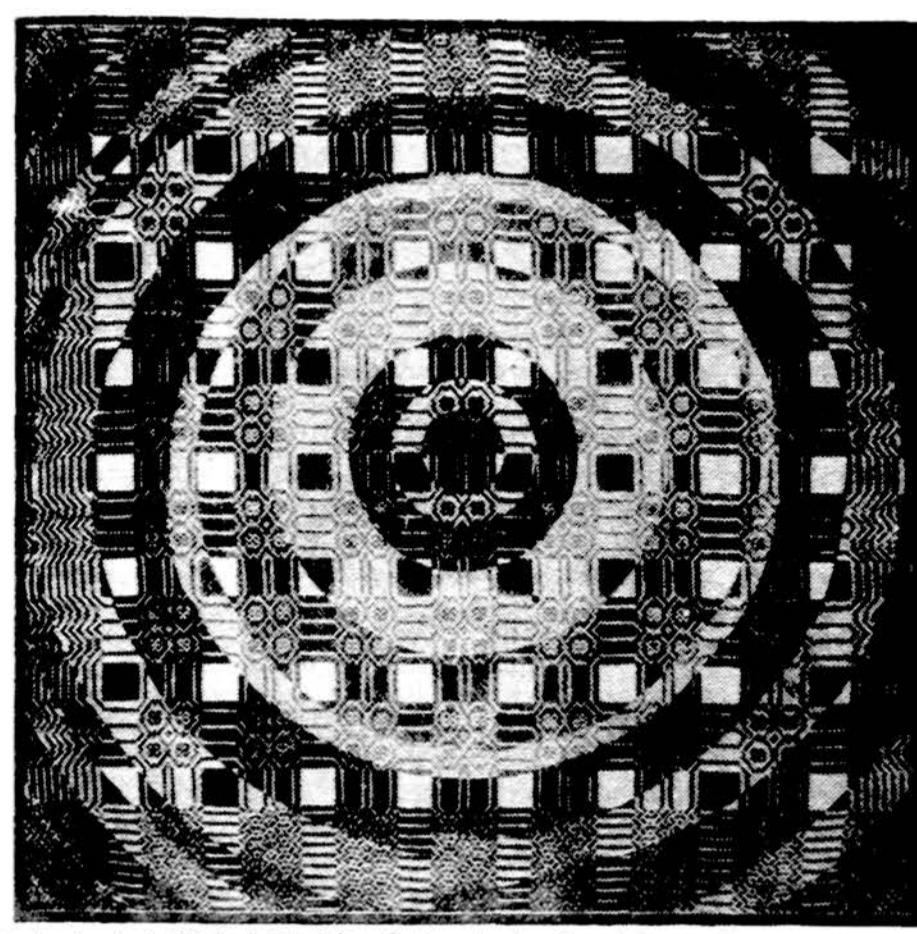
Visų dievų užmirštam pajūry,
(Dideliu meilės delnu
Užklotum tą žemę)
Tūkstančius kartų parduota,
Tūkstančius kartų sukilusi
Už savo baltą žodį,
Po lietaus debesimis — o, ironija —
Šimtų istorijos gaisrų nudeginta,
Peršviečiamom gintarinėm šaknim
Išikabinus į šventą dirvą!
Bitele mano, sieroji,
Grūžti į perpildytą širdies korį
Tebenešanti...
Visi tavo keliai skuba
Atsiklaupyti prieš
Motiną Vartuos:
Aušros spinduliais
Apgobta jos galva —
Taip šviečia mūsų meilė.
(O, kas tokią sopulingą
Tave nutapė?)
Kokie sidabro paukščiai
Tau numetė stiprybės
Stebuklingą plunksną,
Mažiausioji dukraitė,
Pabėsk lietaus lašais
Į neblunkančią mano atmintį:
Sukviesiu tavo pasiuntinius
Prie vakariens stalo
Tolimam krašte
(Kas darsyk mus išduos,
Lyjant lietu)
Per lietu, per lietu,
Į kadais susapnuotą šalį
Ilga ilga kelionė
Manęs laukia.
Nežinau, kas nuims derlių,
Jau suarta ir užsėta
Mano vienatvės žemė.

Torontas, 1985 m.

Lietuva Motina,
Tavo skausmas
Širdį pavertė akmeniu,
Ir dabar ją sunkiai neša.

Vilnius, 1982 m.

(Iš rinkinio Medaus ir kraujo lašai, kurį šiomis dienomis išleido Ateities literatūros fondas Chicagoje.)

Northern Indiana Arts' Association ruošiamos parodos dalyvių darbai: (iš kairės) Ados Sutkuvienės, Magdalenos Birutės Stankūnienės, Vandos Balukienės, Marijos Ambrozaitienės.

Halley kometos dienoraštis

(Atkelta iš 1 psl.)

Kovo 25 d. Uodega gali būti nusidriekus iki 30°.

Balandžio mėnuo. Halley kometa pačiam savo grožy. Pietų pusrutulio gyventojams bus neužmirštamas vaizdas. Bet šiaurės pusrutuliu ji bus per žemai. I šiaurę nuo 50 paralelės ji pirmąsias dvi balandžio savaites iš viso nepakils virš horizonto. Mėnesio pradžioje kometa pereina iš Saulio į Pietų vainiko žvaigždyną. Ji jau toli į pietus nuo dangaus pusiaujo ir patogi stebėti rytmečiais pietų pusrutulyje. Pirmosios savaitės pabaigoje kometa bus šviesiausia. Josios koma švies gal daugiau, negu 2.1 ryškumu, jos skersmuo sieks pusę mėnulio skersmens. Lenkta dulkių uodega bus tarp 20 ir 40 laipsnių ilgio.

Balandžio 11 d. 60 dienų po perihelio. Antras priartėjimas prie žemės (pirmas priartėjimas buvo 1985.XI.27) per 63 mil. km. 1910 m. gegužės mėn. šis atstumas siekė tik 21 mil. km. Kometa gerai matoma pietų pusrutulyje. Kai priartėjimo metu žemė ir kometa prasiplens, didžioji dulkių uodega suksis padangėje prieš laikrodžio rodyklę nuo šiaurės vakarų per šiaurę į šiaurės rytus. Kometa greitai juda iš vieno žvaigždyno į kitą. Per tris savaites perleiks Skorpiono, Aukuro, Normos, Vilko, Kentaurio ir Hidros žvaigždynus.

Balandžio 21 d. Po šios datos kometa vėl rodosi vakarais, ir stebėjimo galimybės šiaurės pusrutulyje gerėja.

Balandžio 24 d. Kometa jau juda į šiaurę, dangaus pusiaujo kryptim. Šią naktį Ramiajam vandenynė ir Azijoj matomas įdomus gamtos reiškinys: kometa ir mėnulio užtemimas. Kometos galva bus apie 40° į pietryčius nuo pilnatis ir Halley bus sunkiai matoma. Mėnuliui palengva temstant, Halley ryškės. Totalumui prasidėjus, kometa švies visa savo jėga. Jos ryškumas bus 3.5, uodega iki 10°, o gal ir 15° ilgio. Tikimasi įspūdingų šio reto reiškinio fotografijų.

Balandžio 29 iki gegužės 15 d. Tai Eta Akvaridų meteorų lietaus stebėjimo periodas. Šis meteorų lietaus sėjamas su Halley kometa, kuri orbitoje pribarsto savo pačios nuotrupų bei dulkių.

Gegužės mėnuo. Žemė praeina gana arti kometos orbitos. Padidėja meteorų aktyvumas (Eta Akvaridai), bet kometos veikla smarkiai menkėja. Ji smarkiai tolsta nuo saulės, neria į šurpią erdvės tamsą. Dieninis regimas greitis tarp žvaigždynų žymiai sumažėja. Iki pat 1987 kovo mėn. ji sukinesis Sekstanto, Puodelio ir Hidros žvaigždynų srityje. Kai žemė artės prie kometos orbitos plokštumos, jos tiesi ir šiaura uodega bus apie 10° ilgio. Koma bus gana didelė, apie 4 ryškumo.

Gegužės 15 d. Halley jau per silpna nuogai akiai. Žiūrima tik binokliais ar mažu teleskopu.

Po gegužės mėnesio. Mažais bei vidutiniais instrumentais kometa galima bus sekti iki liepos paba-

gos ar rugpjūčio pradžios. Artėdama į konjunkciją su saule, ji susilpnės iki 9 ryškumo. Tai bus paskutinė progą kometą pamatyti. Kai lapkričio mėnesį ji vėl pasirodys rytmečiais padangėje, jau bus mažiems instrumentams neprieinama. Sudie, kometa išdidi!

1987 m. balandžio 1 d. Halley kometa nutolusi nuo žemės 685 mil. kilometrų. Ji 1300 kartų silpnesnė už silpniausią nuoga akim matomą žvaigždę.

2024 metai. Ir vėl afelis. Vėl pasirošimas grįžti į saulę ir į žemę naujam, jau ateinančio šimtmečio pasirodymui.

2062 metai. Naujas Halley kometos perihelis.

Ar 1985-86 m. Halley kometos pasirodymas bus tiek pat įspūdingas, kaip ir 1910 metų, pareis nuo to, kuriame žemės pusrutulyje ją stebėsime. Šiaurės pusrutulio žmonėms ji nebus tokia imponantiška, kaip pietų pusrutulio stebėjimams. Šiaurėje ji nepakils pakankamai aukštai virš horizonto, o po perihelio ji nuslinka tolyn į pietus nuo pusiaujo, kur sužibės visu savo grožiu, iškilusi aukštai padangėje. Be to, kometa šį kartą neprieis prie žemės taip arti, kaip 1910 m., ir būsimie mes, šiauriečiai, laimingi, jei iš viso ją pamatysime. Nereikia tikėtis, kad kometa padangėje šluotų žvaigždes savo didžiule uodega. Tokį įspūdį sudaro spaudoje dažnai vaizduojamos išdidintos kometų nuotraukos. Tuo tarpu padangų skliaute kometos vaizdas kai kam gali pasirodyti gana nuvilniantis, panašiai kaip garsioji Kohoutek kometa 1973-74 m.

Kas labiausiai trukdo stebėti kometą? Visų pirma miestų bei aerodromų šviesos. Reikia važiuoti kokias 40 ar 50 mylių tolyn nuo didžiųjų miestų, kad padangę taptų pakankamai tamsi. Kitas kometos priešas yra mėnulis. Kai šviečia pilnatis, kometą sunku žiūrėti. Dar galima toleruoti mėnulių, kai jis tapęs plonu pjautuvėliu, t.y. kai jis jaunas arba vėlyva delčia. Kitu atveju mėnulis turi būti žemiau horizonto. Taip pat didelė kliūtis yra debesys ir ankstyvo ryto rūkas. Pastarajam išvengti labai tinka dykumos, jei jos nesunkiai pasiekiamos.

Kadangi kometa šiaurės pusrutulyje nepakils aukštai, stebėjimui reikia rasti vietą, kur pietų horizontas būtų plokščias, lygus, be kalnų, kalvų, be medžių bei pastatų. JAV-se geriausia stebėjimo vieta laikoma Florida, ypač pietinė jos salėlių virtinė Keys su Key West miestu. Taip pat neblogos stebėjimo salygos turėtų būti pietinėje Kalifornijoje, Arizonoj, Texase. Pietų pusrutulyje visur bus patogu Halley kometą stebėti: Vidurio ir Pietų Amerikoje, Havajuose, Australijoje, Afrikoje. Jau dabar organizuojamos ekskursijos laivais bei lėktuvais į pietinius kraštus specialiai Halley kometai stebėti.

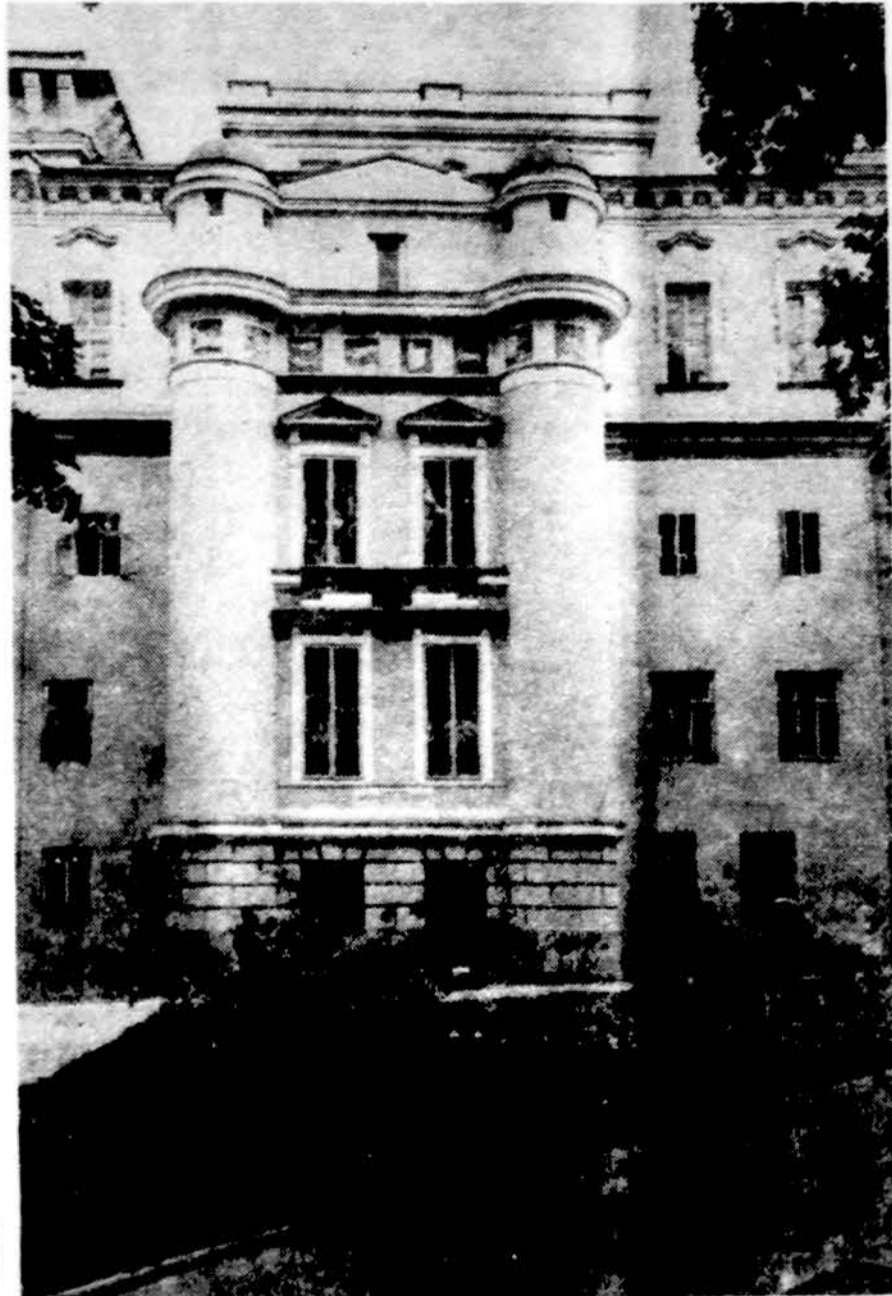
Šiaurės pusrutulyje kometa atrodys įspūdingiausiai prieš perihelį, t.y. gruodžio pabaigoje ir sausio pradžioje, o pietų pusrutulyje po perihelio, kovo ir balandžio mėnesiais. 1986 m. sausio mėn. šiaurės pusrutulyje kometa

bus geriausiai matoma pirmąsias dvi savaites vakarais, saulei nusileidus. Jaunas mėnulis bus tada L10, pilnatis 1.26. Vasario mėnesį perihelis. Kometa bus paskendus saulės spinduliuose. Kovo mėnesį kometa geriausiai bus matoma vidurines dvi mėnesio savaites rytais, prieš auštant. Jaunas mėnulis bus III.10, pilnatis III.26. Balandžio mėnesį geriausiai matoma irgi vidurines dvi savaites rytmečiais. Jaunas IV.9, pilnatis IV.24. Gegužės mėnesį — pirmąsias dvi savaites vakarais. Jaunas V.8, pilnatis V.23.

Gana tamsi nakties padangė būna Dainavos jaunimo stovyklos rajone, nes toli nuo didžiųjų miestų. Jei kam tuo metu tektų ten būti, patartina kometos pasižvalgyti. Tik viena bėda Dainavoj, — nėra lygaus, plokščio horizonto pietų pusėje. Be to, ieškant kometos, reiktų užgesinti visas rajono šviesas.

Stebint kometą, gera turėti teleskopą. Bet jis naudingas tik tada, kai yra daug patyrimo su juo. Neturint patyrimo, teleskopas tampa nepatogiu griozdu, sukeliančiu nusivylimą. Patogiausias vis dėlto geras binoklis, ypač kai tenka toli važiuoti, ieškant tinkamos stebėjimo vietos. Tad sėkmės stebėjimams ir visiems tiems, kurie trokšta bent pamatyti garsiąją kometą, neišsėdė Bernardas Brazdionis jau daugiau kaip prieš 40 metų rašė:

Begalinis Viešpaties pasaulis: Žemė, žvaigždės ir dausų heliai. Siapas saulės ir anapus saulės Sviečia vien tik Jojo spinduliai.

Vilniaus universiteto observatorija, įsteigta 1753 m., viena iš seniausių astronomijos mokslo įstaigų Europoje. — Algimanto Kezio nuotrauka iš jo naujos knygos — fotografijų albumo „Lithuania through the Wall — Diary of a Ten-Day Visit to My Native Land“.

Lietuvių meno paroda Indianoje

Lietuvių menu susidomėjusi ir jam labai palankiai nusiteikusi Northern Indiana Arts Association pasiūlė lietuviams suorganizuoti kilnojama meno parodą. Tokių progų pasitaiko labai retai. Norėdams šį momentą tinkamai išnaudoti, organizacinis komitetas, vadovaujamas Emilijaus Holenderio, nutarė į talką kviešti jau anksčiau mūsų visuomenei gerai žinomas menininkes: Mariją Ambrozaitienę, Vandą Balukienę, Magdalena Birutę Stankūnienę ir Adą Sutkuvienę. Jos yra prityrusios skirtingų meno šakų atstovės ir todėl yra pagrindo tikėtis, kad jų kūrinių rinkinys bus labai įvairus ir turiningas. Jau pats parodos pavadinimas „Women of the Dunes“ nejuokomis nukels mus į Baltijos kopas, į tolimą, mielą tėvynę. Šių moterų dailininkių meno darbai, kurių parodoje bus daugiau kaip penkiasdešimt, atskleis mums garbingą ir jausmais persunktą mūsų praeitį, o kita-taučiams parodytų mūsų tautinį susipratimą ir teise egzistuoti visų kitų kultūrų tarpe.

Paroda truks visą mėnesį, nuo rugpjūčio 25 d. iki rugsėjo 30 d. Parodos globėjai yra Indiana Arts Commission ir

National Endowment for the Arts. Atidarymas su vaisėmis įvyks rugpjūčio 25 d., 2 v. p.p. Northern Indiana Arts Association patalpose, 8317 Calumet Avenue, Munster, Indiana. (Vykti 94-ju keliu iki Calumet South, paskui iki trečių šviesų.) Tai progai yra pakviestas JAV-se pagarsėjęs dainininkas, kompozitorius ir gitaristas Andrew Calhoun atlikti liaudies muzikos programą. Parodos organizacinis komitetas kviečia visus lietuvius gausiai dalyvauti.

P. Noreika

„Iš Lagano į Londoną — per Lietuvą“

Tarptautiniam teatro festivalyje Muenchene dalyvavo ir Belfasto profesionalaus teatro trupė „Charabanc“, iš Šiaurės Airijos atvežusi pjeses „Now You're Talking“ pastatymą, pakartotą tris vakarus pačioje birželio pradžioje. Pjesė iš dalies pačios trupės sukurtos trilogijos paskutinė dalis. Trilogijos pirmoje dalyje pasakojama apie šio šimtmečio pradžioje linų apdirbimo fabrike dirbusias aires. Antroji dalis vyksta 1949 metais, o trečioji jau šiuo laiku. Trilogija pagrįsta pasikalbėjimais su Belfasto gyventojais. Tai, pasak aktorių, „gyva istorija“. Dailiai išleista teatro trupės „Charabanc“ programa atskleidė netikėtumą. Aki vėrė pirmojo straipsnio antraštė — „Iš Lagano į Londoną — per Lietuvą“. Čia aprašomos belfastiečių gastrolių Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje praėitą rudenį. Per savaitę aplankyti trys miestai — Maskva, Vilnius, Leningradas. Kaip pažymi delegacijos vadovas John Russell, Didžiosios Britanijos-Sovietų kultūrinii ryšių draugijos generalinis sekretorius, gastroliuojančios užsienio teatro trupės paprastai aplenkia Sovietų Sąjungos šiaurės vakaruose esančią Lietuvą, pasitenkindamos didelių „centrų Maskvos ir Leningrado džiaugsmams“. Kelionės aprašyme nepagaili šiltų žodžių vilniečiams, kurie, pasak jo, rimtai domisi teatru. Todėl jo nuomone, nenuostabu, kad vieninteliama arių teatro spektakliui „Sukaupk jėgas“ — minėtos trilogijos pirmajai daliai — visi bilietai buvo išparduoti. Jis patyrė, kad gera dešimtmetį Vilniaus nėra aplankiusi jokia teatro trupė iš Didžiosios Britanijos, o „Charabanc'o“ viešnagė istorinė dar ir todėl, kad tai pirmoji arių teatro trupė gastroliavusi Vilniuje.

Leningrade aktoriams sunkumų sudarė spektaklio vieta — buvę rūmai, kur jie turėjo vaidinti paaukuotoje, liustrais nukabinėtoje, didžiulėje salėje. Toji aplinka, pasak Russell, buvo nemalonus kontrastas pjesėje vaizduojamam fabriko darbininkių vargingam gyvenimui. Be to, 400 žmonių publika sudarė daugiausia moksleiviai ir studentai, besimokantys anglų kalbos ir atėję jos pasiklausyti. Kaip jie reagavo į vietinę Belfasto tarmę, galima tik įsivaizduoti. Užteks paminėti, kad nemažai moksleivių per pertrauką išskubėjo namo, rašo Russell. Maskvoje arių trupės programa buvo perkrauta — spektaklis Lunačarskio teatro meno instituto (GITIS) scenoj įvyko kone pakeliui į geležinkelio stotį, kur laukė traukinys į Vilnių. Belfastiečiai skubiai turėjo bėgti iš scenos, kad jaunieji tarybiniai aktoriai galėtų parodyti ką jie gali. Užtai, pasak delegacijos vadovo Russell, visai kitaip buvo Lietuvoje. Gal dėl to, kad dvi aukštesniųjų kultūrinių aspiracijų bendruomenės — ariai ir lietuviai — abi negaunačios užsitarnauto platesnio pripažinimo, atpažino viena kitą, o gal todėl, kad Vilniaus Jaunimo teatrui, kaip ir „Charabanc'ui“, vadovauja gabi režisierė, abiejose trupėse vaidina ne viena labai talentinga moteris — kokios bebūtų priežastys, Vilnius sutiko „Charabanc'ą“ kaip naujai atrastą seserį. Buvo sudaryta galimybė pasinaudoti visomis šio puikaus teatro priemonėmis, rašo Russell. Lietuviai teatro žiūrovai šiltai įvertino tokius „Charabanc'o“ spektaklio niuansus, kaip streikininkių transparentų užrašus lietuvių kalba ir trumpą epilogą, pasakytą lietuviškai. „Kiekvienas mūsų trupės narys“, pažymi Russell, „tikisi, kad Belfastas turės progą bent iš dalies atsteisti lietuviams už vaišingumą ir pakviesti Dalią Tamulevičiūtę bei jos talentingą Jaunimo teatrą į Šiaurės Airiją artimoje ateityje“.

Baigdamas gastrolių Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje aprašymą, Russell pažymi, kad kelionės viršūnė buvo Lietuva, nors juos visur lydėjo susidomėjimas ir draugiškumas. Beje, Muencheno teatro festivalyje belfastiečiai pasirodė gerai, spektaklio žiūrovams meistriškai perteikdami šiandieninius protestantų ir katalikų santykių vingius ir problemas. Tačiau ir gerai anglų kalbą mokantiems žiūrovams reikėjo smarkiai susitelkti, norint suprasti dialogus, sudariusius pjesės esmę. Nors skelbimuose buvo minimas „Charabanc'o“ ryšys su San Francisko pantomimos trupe, tačiau tas ryšys žiūrovams, kaip ir kritikams Muenchene, liko mįslė.

Chicagos teatruose

Romanas dviračių dirbtuvėje

Stambi rašytojo, sociologo kun. Andrew M. Greeley auka, drauge su kitų įnašais, lėmė, kad Body Politic teatras, 2261 N. Lincoln, Chicagoje, pastatė arių dramaturgo Stewart Parker kūrinių „Spokesong“. Tai arių meilės istorija, vykstanti dviračių dirbtuvėje, kurios savininkas Spokes. Iš čia ir pavadinimas. „Spokesong.“ Ši drama su dideliu pasisekimu 1975 m. praėjo Dublino teatro festivalyje, kitais metais buvo pastatyta Londone, laimėjo Evening Standard premiją. Autorius gimęs Šiaurės Airijoje, rašo kūrinius ne vien scenai, bet ir televizijai bei scenarijus filmams. Šiame pastatyme vyksta veiksmas Belfaste. Mirga įvairumais: tarp dviejų porų pinasi meilės gijos, nuvedančios į vedybas. Ryškūs arių patriotizmo proveržiai, dviračio išsivystymo istorija su betuobuljančių modelių demonstravimu, solo, duetų dainos, fortepijono muzika, sukurta taipgi arių kompozitoriaus Jimmy Kennedy.

Aktoriai ryškūs igudimu. Larry Brandenburg yra vaidines filme. Maureen Gallagher dramą studijavusi Syracuse universitete ir Goodman dramos mokykloje. Režisierius James O'Reilly vaidybą daug praturtina įneštais įvairumais. Jis Chicagos scenoje reikšiasi per 35 m. kaip aktorius ir režisierius. Vien Chicagos universiteto scenai jis yra sureizsavęs per 40 draminių veikalų.

J. Pr.

Akademinio skautų sąjūdžio studijų dienos

Tradicinės Akademinio skautų sąjūdžio dienos įvyks š.m. rugpjūčio mėn. 23-25 d. Dainavos stovyklavietėje prie Manchester, Michigan. Studijų dienoms sudarytos programos svarbieji punktai: reportažas iš jaunimo ekskursijos Baltijos jūra (Baltic Peace and Freedom Cruise), skaidrės ir filmai; pašnekesys apie lituanistikos kursų Vilniaus universitete, kurį praves šios vasaros kursų dalyviai; kas toji OSI? ir kodėl?; Lietuvos estradinė muzika — anksčiau ir dabar; Algimanto Kezio naujos knygos — nuotraukų ir įspūdingų rinkinio „Lithuania through the Wall — Diary of a Ten-Day Visit to My Native Land“ sutikimas. Numatomi ir kitomis temomis pašnekesiai, užsiėmimai ir laukai.

Norintieji ASS studijų dienose dalyvauti gali registruotis raštu pas Dainių Vidžiūną, 5609 S. Karlov Ave., Chicago, IL 60629 arba telefonu pas Ramunę Lukienę — 312-422-4288.

Kairys, Anatolijus. Dvylika. Dvylika vienaveiksmių jaunimo scenai. Chicago: Lietuvių literatūros bičiuliai, 1985. 200 psl. Kaina — 10 dol.

Kezys, Algimantas. Lithuania through the Wall. Diary of a Ten-Day Visit to My Native Land. Fotografinis albumas. Chicago: Loyola University Press, 1985. Didelio formato. 105 psl. Kaina — 15.95 dol.

Eglė Juodvalkė